

הולנוע

ברגמן

הפיתוי האחרון

של ברגמן

אינגמר ברגמן טוען. שפאני ואלכסנדר הוא הסרט האחרון שלו. הוא כבר אמר דברים כאלה בעבר. פעם אפילו הכריז. ברצינות גמורה: "כל סרט שאני עושה — זה הסרט האחרון שלי." לכן קשה לדעת אם אכן בא הקץ לקריירה הקולנועית שלו. כי מדובר רק בקולנוע. על התיאטרון, שבו עבד עוד לפני שעשה את סרטו הראשון, הוא נוהג לומר בחיור: "משם יוצאו אותי רק על אלונקה." ואילו על הטלוויזיה, שבה החל לעבוד לעיתים קרובות, בשנים האחרונות,

אינגמר ברגמן וישחקניו
זמר נווד ממיני הביניים

הוא אומר: "זה מחייב פחות. אתה יכול לסיים סרט בן 50 דקות בתוך שבועיים, מציגים אותו ואחר כך הוא נעלם. לא כמו סרט קולנוע, הממשיך לדרוף אותך מסביב לעולם."

יש להניח שלמרות ההכרזות, ברגמן ככל זאת יתפתה מחדש ויחזור לעשות סרטים. אחרים עברו את אותו המסלול. לואיס בוניאל הוא אולי הדוגמה הבולטת לכך. ככל פעם התרצו מחדש, וכל סרט נוסף שעשו, היה מתנה יקרה לאוהבי הקולנוע.

התסביך היהודי. עם זאת, צריך להודות שפאני ואלכסנדר אומנם לובש צורה של סרט סיכום. תוך כדי צפייה נדמה כאילו כל סרטי ברגמן חולפים. בצורה זו או אחרת, על פני המסך: המישפחה מתנתי בר והרימויים החזותיים מתוך זעקות ולחישות, חרות החיים של חיובי ליל קיץ והקדרות המיסטית של פני המכשף; אלוהים המסתתר מאחורי דלת פתוחה למחצה, כמו בסיום מבעד לכוכית האפלה — והפער בין התיקווה האנושית והצדק האבסולוטי, בנוסח החותם השבועי. אפשר עוד להמשיך למצוא כאן ציטטות, החל מן הלילה עירום והקבלותיו בין תיאטרון והחיים, ועד לתסביך היהודי שהסתמן כבירור במגעיים.

מלבד מוטיבים מן הסרטים הקודמים, אפשר למצוא כאן בשפע גם פנים מתוך סרטים אלה, גם אם לעיתים בתפקידי-מישנה. גונאר כיוורנס טראנד מופיע לשניות מעטות, כמיאמי תיאטרון; האריאט אנדרסון היא שיפחה חרופה בביתו של איש-כנסיה; יארל קולה, שהיה שובר-הלבבות הקבוע בסרטיה, לפני עשור ויותר, חוזר להיות שובר-לבבות מודקן, ואילו ארלאנד יוזפסון וזכה לאחד התפקידים המרכזיים בסרט הזה, תפקיד היהודי הוקן איזק יעקובי, העוסק אמנם במלאכתו של שילוק, אבל מחזיק במטה הקסם שמעניק לחיים הקרים והאפורים מימד מופלא שאין דוגמתו בעולם הפרוטסטאנטי.

בן 66. אפילו שמות של רמויות בסרט החדש מזכירים גיבורים של סרטים עברו. איש-הכמורה חמורה-סבר, הקנאי הקיצוני השואף לטוהר מידות מושלם יהיה מחירו האנושי אשר יהיה — נשאת את השם והיה מריוק אותו השם שנשא בסרט קודם, פני המכשף, קנאי אחר — לוגיקן שסירב להאמין, בעד שום הון שבעולם, כי תיתכן חריגה מן העולם של ההיגיון הצרופי, וגם עם

תמונה מישפחתית של מישפחת אקדאהל מהסרט "פאני ואלכסנדר"
אני אוהב את העולם הקטן הזה?

באמצע החורות על ההצגה האמלט (הוא מנהל את התיאטרון וצריך לגלם את הרוח). אחרי מותו נישאת האלמנה לבישוף הלותראני חמורה-סבר, המנסה לגמול אותה ואת ילדיה מן החמימות, האהבה והחיבה ששלטו במישפחת אקדאהל, ולהכניס למישטר של סגפנות מתייסרת, כיאה לקנאי דתי שבעיניו הפולחן חשוב יותר מן האמונה.

רק כעזרתו של היהודי איזק יעקובי וקסמיו, והרוח הטבה של מישפחת אקדאהל, יכולים הכרים להגיע לידית פיתרון משביע-רצון, כאשר הצילומים הוהרים של סוף הסרט מזכירים במקצת את סרטי הציבעוני הראשון של ברגמן, שלא הופץ אף פעם בארץ... ועכשיו, אודות כל הנשים האלה.

העולם הקטן. פדריקו פליני נוהג לומר שברגמן הוא כמו "אחד מאותם הזמרים הנודדים מימי הביניים, המתיישב במרכז החדר ומתווה סיפורים מושלמים כליכך שכל מאזיניו פעורי פה. גם אם אינך מסכים עימו, אתה נהנה מן הדרך שבה הוא מספר את הסיפורים הללו ומן העוצמה של הדימויים שבהם הוא משתמש. הוא אחד הקולנוענים המושלמים ביותר של תקופתנו."

קשה למצוא תיאור מתאים יותר למה שעושה ברגמן בפאני ואלכסנדר. הוא מתווה סיפור, שרכים הישוו לסיפורי צ'רלס דיקנס בנוסח דייוויד קופרפילד או אוליבר טוויסט, תערובת של אימה ושימחת-חיים, ומן הרגע

אורה פרילינג ויאן מלמסיו
אמילי אקדאהל בבית הבישוף

הסצנה הראשונה מתרחשת בליל חגיגת המולד 1907, כאשר כל המישפחה שלמה ומאושרת. מאוחר יותר נתקף הבן הבכור בשבץ-לב, כשהוא

התיאוריה הזאת מנהל ברגמן חשבונות כסרטי זה. פאני ואלכסנדר הוא אולי הסרט הראשון שבו ניתן לחוש את העובדה כי ברגמן עבר את גיל ה-60 (הוא בן 66), וראיית-העולם שלו הפכה נינוחה יותר, שלושה ושלמה יותר. אין זאת אומרת שהוא זועם פחות על חומרת-המוסר הפוריטאני שעל ברכיו גדל, או שהוא מאמין היום יותר בכוחה האבסולוטי של האמנות לרפא, או בכלל להשיע, על מהלך חייה-אדם. אבל בפעם הראשונה מזה הרבה מאוד שנים הוא מסיים את הסרט שלו בחיור, בתיקווה, כאמונה באדם וביכולתו להישיר, והוא מציע השקפה כמעט קוסמית של היקום, שעליה הוא חוזר כמה פעמים במהלך הסרט.

באמצע החזרות. העלילה כולה מתרחשת בתחילת המאה, בעיר-שרדה שוודית קטנה, הדומה להפליא לאופסלה — עיר מולדתו של ברגמן, הידועה בעיקר בזכות האוניברסיטה וחיית התרבות שבה. זהו סיפורה של מישפחת אקדאהל, ליתר דיוק של הגברת אקדאהל, שלושת בניה ומישפחותיהם. הגברת אקדאהל היתה פעם שחקנית מפורסמת, והיום היא גבירה מכובדת. בנה הבכור מנהל את התיאטרון בעיר, בן שני הוא מרצה באוניברסיטה, בן שלישי הוא סוחר. הבכור נשוי לשחקנית ולהם שני ילדים, פאני ואלכסנדר. המרצה נשוי לאשה זרה, גרמניה, אין להם ילדים, אבל יש להם הרבה חובות. הבן השלישי, תאוותן עליו ורודף-שמלות חסרת-קנה, נשוי לאשה עגלגלה ומלאה שימחת-חיים, המשלימה עם פזילותיו לצדדים ברוח טובה. לשניים יש בת בגיל 18.

ירל קולה בתפקיד גוסטאב אדולף אקדאהל ואשתו
תערובת של אימה ושימחת-חיים